

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ

της προσφυγής αριθ. 36091/06
που κατατέθηκε από τον **È È**
κατά της Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα),
συνεδριάζοντας στις 4 Δεκεμβρίου 2008 σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, πρόεδρος,

Χρήστο Ροζάκη,

Khanlar Hajiyev,

Dean Spielmann,

Sverre Erik Jebens,

Giorgio Malinverni,

Γιώργο Νικολάου, δικαστές,

και τον *Søren Nielsen, γραμματέα τμήματος.*

Λαμβάνοντας υπόψη την πιο πάνω αναφερόμενη προσφυγή που κατατέθηκε
στις 29 Αυγούστου 2006,

Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από την εναγόμενη
κυβέρνηση και εκείνες που κατατέθηκαν σε απάντηση από τον προσφεύγοντα,

Αφού διασκέφθηκε, εκδίδει την ακόλουθη απόφαση:

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Ο προσφεύγων, κύριος **È È**, είναι Έλληνας υπήκοος ο οποίος
γεννήθηκε το 1963 και κατοικεί στην Κω. Εκπροσωπείται ενώπιον του Δικαστηρίου

από τον κ. Χ. Μυλωνά, δικηγόρο του συλλόγου της Αθήνας. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Σ. Σπυρόπουλο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και την κυρία Ζ. Χατζηπαύλου, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

A. Οι συνθήκες της υπόθεσης

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, όπως εξετέθησαν από τους διαδίκους, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Στις 15 Οκτωβρίου 1998, ο Ι.Κ. άσκησε ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων μία αγωγή αποζημίωσης κατά του προσφεύγοντος στη βάση του άρθρου 57 του Αστικού Κώδικα για την προστασία της προσωπικότητας. Στις 27 Ιουνίου 2000, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Κω έκανε εν μέρει δεκτή την αγωγή του Ι.Κ. και διέταξε τον κύριο Απά να του καταβάλει 3.000.000 δραχμές (περίπου 8.800 ευρώ) ως αποζημίωση (απόφαση αριθ. 91/2000).

Στις 15 Σεπτεμβρίου 2000, ο προσφεύγων άσκησε έφεση. Το δικόγραφο της έφεσής του υπογράφηκε από τον νόμιμο εκπρόσωπό του, Ι. Αθανασούλια, δικηγόρο παρ' Αρείω Πάγω και μέλος του συλλόγου της Αθήνας.

Στις 21 Απριλίου 2001, ο αντίδικος του προσφεύγοντος άσκησε αντέφεση.

Στις 16 Μαΐου 2001, ο προσφεύγων παραστάθηκε με το δικηγόρο του στη συζήτηση ενώπιον του Εφετείου Δωδεκανήσου. Οι διάδικοι παρέπεμψαν στις προτάσεις που είχαν καταθέσει και ζήτησαν να τις κάνει δεκτές το εφετείο.

Στις 23 Ιουλίου 2001, το Εφετείο Δωδεκανήσου δημοσίευσε την απόφασή του. Καταρχήν, διαπίστωσε ότι ο δικηγόρος του προσφεύγοντος, ο οποίος ήταν μέλος του δικηγορικού συλλόγου της Αθήνας, δεν συμπαραστάθηκε με δικηγόρο εγγεγραμμένο στο σύλλογο της Κω. Σύμφωνα με τον Κώδικα Δικηγόρων, ο δικηγόρος μπορεί να δικηγορεί μόνο ενώπιον των δικαστηρίων στην περιφέρεια των οποίων βρίσκεται η έδρα του. Οι δικηγόροι παρ' Αρείω Πάγω μπορούν να δικηγορούν ενώπιον όλων των δικαστηρίων εκτός της περιφέρειας όπου βρίσκεται η έδρα τους εφόσον συμπράττουν με δικηγόρο που διατελεί παρά του δικαστηρίου αυτού (βλέπε Εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο και πρακτική). Επιπλέον, σύμφωνα με το δικονομικό δίκαιο, οποιαδήποτε διαδικαστική πράξη τελείται ενώπιον δικαστηρίου από δικηγόρο ο οποίος δεν έχει άδεια να ασκεί το λειτούργημά του ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου είναι άκυρη. Ως εκ τούτου, επειδή ο προσφεύγων δεν εκπροσωπείτο

νόμιμα από δικηγόρο, το εφετείο κήρυξε την έφεσή του απαράδεκτη και προέβη στην ερήμην εξέταση της αντέφεσης που είχε ασκήσει ο αντίδικός του. Ανέβαλε τη συζήτηση και ζήτησε συμπληρωματικές αποδείξεις (απόφαση αριθ. 183/2001).

Στις 3 Οκτωβρίου 2001, ο προσφεύγων άσκησε ανακοπή ερημοδικίας επικαλούμενος λόγους ανωτέρας βίας.

Στις 9 Φεβρουαρίου 2004, το Εφετείο Δωδεκανήσου εξέτασε την ανακοπή και την απέρριψε ως αβάσιμη (απόφαση αριθ. 53/2004).

Εν τω μεταξύ, στις 20 Οκτωβρίου 2001, ο προσφεύγων άσκησε αίτηση αναίρεσης κατά της απόφασης αριθ. 183/2001 επικουρικά, ήτοι σε περίπτωση που η ανακοπή του κηρυσσόταν απαράδεκτη ή αβάσιμη. Ισχυριζόταν κατά πρώτον ότι ο κανόνας βάσει του οποίου υποχρεούτο να παρίσταται με δικηγόρο εγγεγραμμένο στο σύλλογο Κω ήταν αντίθετος προς το Σύνταγμα και προς το δικαίωμά του να παρασταθεί με συνήγορο της εκλογής του το οποίο εγγυάται το άρθρο 6 της Σύμβασης. Κατά δεύτερον, υποστήριζε ότι δεν ανταποκρινόταν σε καμία ανάγκη και ότι επέβαλε ένα δυσανάλογο φορτίο στους διοικούμενους που επιθυμούσαν να εκπροσωπηθούν από το δικηγόρο της επιλογής τους διότι αυτοί έπρεπε να καταβάλουν ως εκ τούτου αμοιβή σε δύο δικηγόρους. Κατά τρίτον τέλος, υποστήριζε ότι η απόρριψη της έφεσής του χωρίς εξέταση της ουσίας των ισχυρισμών του αποτελούσε υπερβολικό μέτρο το οποίο έθιγε το δικαίωμά του πρόσβασης σε δικαστήριο.

Στις 15 Μαΐου 2006, ο Άρειος Πάγος έκρινε την αίτηση απαράδεκτη και την απέρριψε δίχως να εξετάσει τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος. Το ανώτατο δικαστήριο έκρινε ως προς τούτο ότι σύμφωνα με το δικονομικό δίκαιο, η αίτηση αναίρεσης που ασκείτο επικουρικά κατά μίας ερήμην απόφασης ήταν παραδεκτή μόνο αν η ανακοπή είχε κηρυχθεί απαράδεκτη και όχι αν είχε απορριφθεί ως αβάσιμη (απόφαση αριθ. 954/2006).

B. Το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο και η πρακτική

1. Οι εφαρμοστέες διατάξεις του κώδικα περί δικηγόρων (νομοθετικό διάταγμα αριθ. 3026/1954) έχουν ως εξής:

«Ο δικηγόρος έχει το δικαίωμα να ασκεί το λειτούργημα αυτού εν τη περιφέρειά του συλλόγου ούτινος είναι μέλος (...), απαγορεύεται όμως αυτό να δικηγορή εις δικαστήρια εκτός της περιφέρειάς του συλλόγου εδρεύοντα (...).»

Άρθρο 54 § 4

«Ο παρ'Αρείω Πάγω δικηγόρος δικαιούται να παρίσταται ενώπιον του Αρείου Πάγου, ενώπιον του Εφετείου Αθηνών, Πρωτοδικείου Αθηνών και Πειραιώς (...). Δικαιούται δε προσέτι να παρίσταται ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους εν συμπράξει όμως πάντοτε μετά δικηγόρου διατελούντος παρά τοις δικαστηρίοις τούτοις.»

2. Σύμφωνα με μία ευρέως καθιερωμένη νομολογία, οι δικηγόροι παρ'Αρείω Πάγω δεν μπορούν να τελέσουν νόμιμα τις διάφορες διαδικαστικές πράξεις ενώπιον δικαστηρίου εκτός της περιφέρειας του συλλόγου όπου ανήκουν παρά μόνο αν συμπαρίστανται μαζί με δικηγόρο του οικείου συλλόγου. Η παραγνώριση του κανόνα αυτού επιφέρει την ακυρότητα της εν λόγω διαδικαστικής πράξης. Το ανώτατο δικαστήριο υποχρεούται να εξετάζει το ζήτημα αυτό αυτεπαγγέλτως και να κηρύττει την πράξη απαράδεκτη χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη ζημία που ενδεχομένως να υπέστη η αντίδικη πλευρά (ΑΠ 786/2003, 284/2005, 1332/2007, 368/2007, 819/2007). Επιπλέον, ο Άρειος Πάγος έχει κρίνει ότι ο κανόνας αυτός δεν ήταν αντίθετος ούτε προς το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος ούτε προς το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, διότι τα Κράτη είναι ελεύθερα να εισάγουν περιορισμούς στις προϋποθέσεις παραδεκτού των ενδίκων μέσων (ΑΠ 1332/2007).

3. Οι εφαρμοστέες διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας κατά την περίοδο των πραγματικών περιστατικών έχουν ως εξής:

Άρθρο 94 § 1

«Στα πολιτικά δικαστήρια οι διάδικοι έχουν υποχρέωση να παρίστανται με πληρεξούσιο δικηγόρο.»

Άρθρο 271 (ερημοδικία εναγομένου)

«1. Αν ο εναγόμενος δεν εμφανισθεί κατά τη συζήτηση ή εμφανισθεί αλλά δε λάβει μέρος σ' αυτήν κανονικά, το δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως αν η αγωγή και η κλήση για συζήτηση επιδόθηκαν σ' αυτόν νόμιμα και εμπρόθεσμα.

2. Αν η αγωγή και η κλήση για συζήτηση δεν επιδόθηκαν εμπρόθεσμα, το δικαστήριο διατάζει να επιδοθούν πάλι. Διαφορετικά συζητεί την υπόθεση ερήμην του εναγομένου.

3. Σε περίπτωση ερημοδικίας του εναγομένου, οι πραγματικοί ισχυρισμοί του ενάγοντος που περιέχονται στην αγωγή θεωρούνται ομολογημένοι (...)

Άρθρο 272 (ερημοδικία ενάγοντος)

«1. Αν η συζήτηση γίνεται με την επιμέλεια του ενάγοντος και αυτός δεν εμφανιστεί (...), το δικαστήριο συζητεί την υπόθεση χωρίς αυτόν και απορρίπτει την αγωγή.

2. Αν η συζήτηση γίνεται με την επιμέλεια του εναγομένου (...), εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 271, και σε περίπτωση ερημοδικίας του ενάγοντος απορρίπτεται η αγωγή.»

4. Σύμφωνα με το άρθρο 501 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, καθένας που η υπόθεσή του δικάστηκε ερήμην μπορεί να ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας αν δεν κλητεύθηκε καθόλου, αν δεν κλητεύθηκε νόμιμα ή εμπρόθεσμα ή αν συντρέχει λόγος ανωτέρας βίας. Σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου, ο ενδιαφερόμενος πρέπει, προκειμένου να γίνει δεκτό το εν λόγω ένδικο μέσο, να αποδείξει ότι συνέτρεχαν οι πιο πάνω αναφερόμενες προϋποθέσεις (ΑΠ 3/95). Αν το δικαστήριο που εξετάζει την ανακοπή κρίνει ότι οι επικαλούμενοι λόγοι είναι αβάσιμοι, ακυρώνει την προσβληθείσα απόφαση και προβαίνει σε νέα εξέταση της ουσίας της απόφασης.

Γ. Το Συγκριτικό Δίκαιο

1. *Ο κανόνας της ελεύθερης άσκησης του λειτουργήματος του δικηγόρου*

Σε ένα μεγάλο αριθμό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Γερμανία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Ισπανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Ολλανδία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ρουμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ρωσική Ομοσπονδία, Σλοβακία, Σουηδία και Ελβετία), οι δικηγόροι είναι εν γένει ελεύθεροι να ασκούν το λειτούργημά τους χωρίς να περιορίζονται από πραγματικούς εδαφικούς περιορισμούς.

Ειδικότερα, σε ορισμένες χώρες όπως το Βέλγιο ή η Σουηδία, δίδεται άδεια στους δικηγόρους που είναι κανονικά εγγεγραμμένοι σε ένα σύλλογο να ασκούν το επάγγελμά τους ελεύθερα εκτός της δικαιοδοτικής περιφέρειας όπου ανήκει η έδρα τους χωρίς να πρέπει να πληρούν άλλους τύπους εκτός από τους συνήθεις τύπους που ομοίως εφαρμόζονται στους δικηγόρους που έχουν την έδρα τους στην περιφέρεια του σχετικού δικαστηρίου. Το ίδιο ισχύει φυσικά και για τις χώρες όπου δεν υπάρχει η υποχρέωση εκπροσώπησης από δικηγόρο, όπως για παράδειγμα στη Σουηδία.

Σε άλλες χώρες απαιτείται αντιθέτως να προηγηθεί μία διοικητική ενέργεια. Στην Ισπανία, για παράδειγμα, οι δικηγόροι, οι οποίοι πρέπει να είναι εγγεγραμμένοι σε ένα μόνο σύλλογο, μπορούν να ασκούν το επάγγελμά τους σε ολόκληρη την ισπανική επικράτεια, αλλά προκειμένου να δικηγορήσουν στην περιφέρεια ενός άλλου συλλόγου, πρέπει να έχουν προηγουμένως ενημερώσει σχετικά μέσω του δικού τους συλλόγου, μέσω του γενικού συμβουλίου δικηγόρων της Ισπανίας ή μέσω του συμβουλίου της σχετικής αυτόνομης κοινότητας, τηρώντας τους τύπους που προβλέπει το γενικό συμβούλιο της Ισπανίας. Στην Ολλανδία, οι δικηγόροι έχουν το δικαίωμα να δικηγορούν ενώπιον όλων των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων ανεξαρτήτως του σε ποιο σύλλογο είναι εγγεγραμμένοι, υπό τη μόνη προϋπόθεση να προσκομίσουν ενώπιον του σχετικού δικαστηρίου πιστοποιητικό της εγγραφής τους στο σύλλογό τους.

Σε άλλα κράτη όπου υπήρχαν αυτού του είδους οι περιορισμοί, όπως ειδικότερα η Γερμανία, η Ισπανία και η Ιταλία, οι εν λόγω περιορισμοί έχουν πλέον καταργηθεί.

2. Η κατ'εξάιρεση ύπαρξη εδαφικών περιορισμών

Η Γαλλία και το Λουξεμβούργο είναι τα μοναδικά άλλα ευρωπαϊκά κράτη όπου προβλέπονται εδαφικοί περιορισμοί στην άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, αν και σε ένα σχετικά περιορισμένο πλαίσιο.

α) Το εύρος των περιορισμών

Στη Γαλλία, οι δικηγόροι έχουν καταρχήν το δικαίωμα να εκπροσωπούν τους πελάτες τους, να παρέχουν συμβουλές και να δικηγορούν χωρίς κανένα εδαφικό περιορισμό. Αντιθέτως, εδαφικοί περιορισμοί υφίστανται σε ό,τι αφορά τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων (postulation), ήτοι τη νόμιμη τέλεση διαφόρων διαδικαστικών πράξεων που είναι αναγκαίες για την απρόσκοπτη πορεία της δίκης ενώπιον του πολιτικού δικαστηρίου κοινού δικαίου, του Πρωτοδικείου. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του νόμου της 31 Δεκεμβρίου 1971, ενώπιον του Πρωτοδικείου μπορούν να διενεργούν διαδικαστικές πράξεις μόνο οι δικηγόροι που διατηρούν την έδρα τους στην περιφέρεια του εν λόγω Πρωτοδικείου.

Στο Λουξεμβούργο, υπάρχουν δύο δικαστικές περιφέρειες, του Λουξεμβούργου και του Diekirch. Όπως συμβαίνει και στη Γαλλία, από απόφαση του Εφετείου με ημερομηνία 30 Σεπτεμβρίου 1996 (*Pasicrisie luxembourgeoise*, Τόμος XXX, σελ. 143-145) προκύπτει ότι ένας δικηγόρος που είναι εγγεγραμμένος στη μία δικαστική περιφέρεια δεν μπορεί να διενεργήσει διαδικαστικές πράξεις (postuler) ενώπιον δικαστηρίου της άλλης δικαστικής περιφέρειας (βλέπε ομοίως Εφετείο, 4 Απριλίου 2004, απόφαση αριθ. 296/04, 6^ο τμήμα, *Bulletin d'information sur la jurisprudence*, 2005, σελ.101).

β) Η εγκυρότητα των πράξεων που τελούνται κατά παράβαση των εθνικών εδαφικών περιορισμών

Στη Γαλλία, οι πράξεις που τελούνται από έναν δικηγόρο ενώπιον του Πρωτοδικείου μέσα στα πλαίσια της διενέργειας διαδικαστικών πράξεων είναι έγκυρες μόνο αν ο δικηγόρος αυτός είναι εγγεγραμμένος στο σύλλογο του εν λόγω Πρωτοδικείου. Η μη τήρηση των κανόνων της εδαφικότητας της διενέργειας διαδικαστικών πράξεων τιμωρείται με την ακυρότητα λόγω ουσιαστικού σφάλματος των αντικανονικών πράξεων. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 117 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και μία ευρέως καθιερωμένη νομολογία του Αρείου Πάγου, η εντολή δικαστικής εκπροσώπησης σε δικηγόρο ο οποίος δε δύναται να διενεργεί διαδικαστικές πράξεις ενώπιον του σχετικού δικαστηρίου έχει ως αποτέλεσμα να πάσχει ο διορισμός από ουσιαστική παρανομία. Ωστόσο, δεν είναι αρμοδιότητα του δικαστή να λάβει αυτεπάγγελτα υπόψη του την ακυρότητα αυτή διότι δεν έχει χαρακτήρα δημόσιας τάξης με την έννοια του άρθρου 120 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

ΑΙΤΙΑΣΗ

Επικαλούμενος το άρθρο 6 της Σύμβασης, ο προσφεύγων παραπονείται για παραβίαση του δικαιώματός του σε δικαστήριο.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Ο προσφεύγων παραπονείται, υπό το πρίσμα του άρθρου 6 της Σύμβασης, για παραβίαση του δικαιώματός του σε δικαστήριο. Ειδικότερα, αμφισβητεί τον κανόνα δυνάμει του οποίου υποχρεούτο να παρίσταται με δικηγόρο εγγεγραμμένο στο σύλλογο της Κω και την εφαρμογή του εν λόγω κανόνα από το Εφετείο Δωδεκανήσου στο μέτρο που οδήγησε στην απόρριψη της έφεσής του και την ερήμην εξέταση της αντέφεσης του αντιδίκου του. Το εφαρμοστέο τμήμα της διάταξης την οποία επικαλείται έχει ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως (...) υπό δικαστηρίου (...) το οποίον θα αποφασίση (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...).»

A. Επιχειρήματα των διαδίκων

1. Η Κυβέρνηση

Η Κυβέρνηση υποστηρίζει καταρχήν ότι ο προσφεύγων δεν εξάντλησε τα εθνικά ένδικα μέσα καθώς στην ανακοπή ερημοδικίας που άσκησε, δεν επικαλέστηκε, ούτε κατ'ουσίαν, παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης, αλλά περιορίστηκε να επικαλεστεί λόγους ανωτέρας βίας. Δεν έδωσε ως εκ τούτου στο Εφετείο Δωδεκανήσου την ευκαιρία να επανορθώσει την επίδικη κατάσταση.

Η Κυβέρνηση υποστηρίζει επιπλέον ότι ο προσφεύγων έπρεπε να ασκήσει αίτηση αναίρεσης κατά της απόφασης αριθ. 53/2004 του εφετείου, η οποία είχε απορρίψει την ανακοπή ερημοδικίας που είχε ασκήσει ως αβάσιμη, επικαλούμενος παραβίαση του δικαιώματός του σε δικαστήριο. Εκτιμά ότι ο προσφεύγων δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι ένα τέτοιο ένδικο μέσο θα ήταν μάταιο και αναποτελεσματικό,

διότι δεν υπάρχει επί του παρόντος, κατά την άποψή του, νομολογία του Αρείου Πάγου ως προς το ζήτημα αυτό.

Σε ό,τι αφορά την ουσία των ισχυρισμών του προσφεύγοντος, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι διατάξεις του επίμαχου Κώδικα Δικηγόρων ψηφίστηκαν για επιτακτικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος: οι ρυθμίσεις αυτές στόχευαν στο να παρακινήσουν οικονομικά τους δικηγόρους να εγκαθίστανται και να ασκούν το λειτούργημα τους μακριά από τις μεγάλες πόλεις, ώστε οι κάτοικοι των λιγότερο προνομιούχων περιοχών να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες ενός δικηγόρου χωρίς να είναι αναγκασμένοι να απευθυνθούν στις μεγάλες δικαστικές περιφέρειες. Επιπλέον, το οικονομικό κόστος της υποχρεωτικής παράστασης δικηγόρου του τοπικού συλλόγου επιπλέον του δικηγόρου της εκλογής του διοικούμενου δεν ήταν πολύ υψηλό καθώς ο τοπικός δικηγόρος δεν αναλαμβάνει την υπεράσπιση του ενδιαφερομένου και η συμμετοχή του περιορίζεται στο να επιτρέπεται στον κύριο δικηγόρο να εκπροσωπεί τον πελάτη του χωρίς τον κίνδυνο να κηρυχθεί απαράδεκτο το ένδικο μέσο που έχει αυτός ασκήσει.

2. Ο προσφεύγων

Αν και διατήρησε την προσφυγή του, ο προσφεύγων δεν υπέβαλε παρατηρήσεις εντός της ταχθείσας προθεσμίας.

B. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

1. Επί των ενστάσεων περί μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων

i. Επί της πρώτης ένστασης

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο κανόνας της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων πρέπει να εφαρμόζεται με μία σχετική ευελιξία και χωρίς υπερβολική τυπολατρεία (βλέπε, μεταξύ άλλων αποφάσεων, *Cardot κατά Γαλλίας* της 19 Μαρτίου 1991, série A no 200, § 34, και *Castells κατά Ισπανίας* της 23 Απριλίου 1992, série A no 232, § 27). Ένας προσφεύγων πρέπει να κάνει χρήση των ενδίκων μέσων που είναι συνήθως διαθέσιμα και επαρκή προκειμένου να μπορεί να επιτύχει επανόρθωση των επικαλούμενων παραβιάσεων. Αντιθέτως, δεν υποχρεούται να εξαντλεί ένδικα μέσα που από τη φύση τους δεν είναι ικανά να επανορθώσουν την επίδικη κατάσταση.

Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, σύμφωνα με το ελληνικό δικονομικό δίκαιο (βλέπε Εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο και πρακτική), ανακοπή ερημοδικίας μπορεί να ασκηθεί για ένα συγκεκριμένο αριθμό λόγων, οι οποίοι αποτελούν αντικείμενο μίας περιοριστικής αρίθμησης. Εν προκειμένω, ο προσφεύγων έκανε χρήση του εν λόγω ενδίκου μέσου προβάλλοντας λόγους ανωτέρας βίας, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία. Αν είχε προβάλει λόγους που έλκονταν από το άρθρο 6 της Σύμβασης, το Εφετείο Δωδεκανήσου δε θα είχε μπορέσει, σε αυτό το στάδιο, να τους εξετάσει. Πρέπει επομένως να απορριφθεί η ένσταση αυτή.

ii. Επί της δεύτερης ένστασης

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η βάση του κανόνα της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων που διατυπώνεται στο άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης συνίσταται στο ότι, πριν να προσφύγει ενώπιον του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων πρέπει να έχει δώσει στο υπεύθυνο Κράτος την δυνατότητα να επανορθώσει τις επικαλούμενες παραβιάσεις με τα εθνικά μέσα, χρησιμοποιώντας τα δικαστικά βοηθήματα που προσφέρονται από την εθνική νομοθεσία αρκεί αυτά να αποδεικνύονται αποτελεσματικά και επαρκή (βλέπε, μεταξύ άλλων, την απόφαση *Fressoz et Roire κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 29183/95, § 37, CEDH 1999-I). Το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης δεν προβλέπει παρά μόνον την εξάντληση των ενδίκων μέσων που πράγματι σχετίζονται με τις επίδικες παραβιάσεις και είναι διαθέσιμα και επαρκή. Πρέπει να υπάρχουν σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας, όχι μόνον στην θεωρία, αλλά και στην πράξη, άλλως στερούνται της απαιτούμενης αποτελεσματικότητας και προσβασιμότητας. Το εναγόμενο Κράτος έχει την ευθύνη να καταδείξει ότι οι απαιτήσεις αυτές εκπληρώνονται (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Dalia κατά Γαλλίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, *Recueil* 1997-I, § 38).

Σε ό,τι αφορά την παρούσα υπόθεση, ακόμα κι αν υποθεθεί ότι ο προσφεύγων είχε βάσει του εθνικού δικαίου τη δυνατότητα να ασκήσει αίτηση αναίρεσης κατά της απόφασης αριθ. 53/2004, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, αντίθετα με ό,τι υποστηρίζει η Κυβέρνηση, υπάρχει μία ευρέως καθιερωμένη νομολογία του Αρείου Πάγου η οποία εφαρμόζει με αυστηρό τρόπο και χωρίς εξαιρέσεις τις εν λόγω διατάξεις του Κώδικα Δικηγόρων κρίνοντάς τις συμβατές με τις απαιτήσεις της Σύμβασης (βλέπε Εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο και πρακτική). Πρέπει επομένως να απορριφθεί η ένσταση αυτή.

2. Επί του βασίμου της προσφυγής

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 6 της Σύμβασης δεν υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα Κράτη να θεσπίσουν εφετεία ή ακυρωτικά δικαστήρια. Εν τούτοις, αν ένα Κράτος διαθέτει τέτοια δικαστήρια υποχρεούται να φροντίζει ώστε οι διοικούμενοι να απολαμβάνουν τις θεμελιώδεις εγγυήσεις του άρθρου 6 (*Khalfaoui κατά Γαλλίας*, αριθ. 34791/97, § 37, CEDH 1999-IX). Το Δικαστήριο σημειώνει επιπλέον ότι το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, το οποίο εγγυάται η διάταξη αυτή, πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως της υπεροχής του δικαιώματος του οποίου ένα από τα θεμελιώδη στοιχεία είναι η αρχή της ασφαλείας των εννόμων σχέσεων που απαιτεί την ύπαρξη μιας πραγματικής προσφυγής επιτρέπουσας την διεκδίκηση των αστικών δικαιωμάτων (*Běleš και λοιποί κατά Δημοκρατίας της Τσεχίας*, αριθ. 47273/99, § 49, CEDH 2002-IX).

Πράγματι, έκαστος διοικούμενος έχει το δικαίωμα να δικάσει ένα δικαστήριο οποιαδήποτε αμφισβήτηση σχετική με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του αστικής φύσεως. Έτσι, το άρθρο 6 § 1 καθιερώνει το «δικαίωμα σε δικαστήριο», του οποίου το δικαίωμα πρόσβασης, ήτοι το δικαίωμα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου επί αστικής υποθέσεως συνιστά μόνον μία πλευρά (*Golder κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 21 Φεβρουαρίου 1975, § 36, série A no. 18, *Prince Hans-Adam II de Liechtenstein κατά Γερμανίας* [GC], αριθ. 42527/98, § 43, CEDH 2001-VIII).

Το «δικαίωμα σε δικαστήριο», του οποίου το δικαίωμα πρόσβασης συνιστά μία ιδιαίτερη πλευρά, δεν είναι απόλυτο και προσφέρεται για περιορισμούς σιωπηρά αποδεκτούς, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις προϋποθέσεις παραδεκτού ενός ενδίκου μέσου, διότι επιδέχεται, από την ίδια την φύση του, ρύθμιση εκ μέρους του Κράτους, το οποίο απολαμβάνει επί του ζητήματος αυτού κάποιας διακριτικής ευχέρειας. Πράγματι, η αποστολή του Δικαστηρίου δεν συνίσταται στο να υποκαθιστά τα εθνικά δικαστήρια.

Είναι ωστόσο ευθύνη του Δικαστηρίου να αποφανθεί σε τελευταίο βαθμό επί της τήρησης των επιταγών της Σύμβασης. Πρέπει να πειστεί ότι οι περιορισμοί αυτοί δεν περιορίζουν την ανοικτή πρόσβαση ενός διοικούμενου κατά τρόπο ή σε βαθμό ώστε το δικαίωμά του σε δικαστήριο να θιγεί στην ίδια την ουσία του. Πράγματι, παρόμοιοι περιορισμοί στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο δεν συμβιβάζονται με το άρθρο 6 § 1, παρά μόνον αν τείνουν προς θεμιτό σκοπό και αν υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του διωκόμενου

σκοπού (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Edificaciones March Gallego S.A. κατά Ισπανίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-I, § 34).

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει τέλος ότι οι ρυθμίσεις σχετικά με τους τύπους που πρέπει να τηρούνται κατά την άσκηση ενός ενδίκου μέσου αποσκοπούν βεβαίως στη διασφάλιση μίας ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Οι διοικούμενοι θα πρέπει να αναμένουν ότι οι υπάρχοντες κανόνες θα εφαρμόζονται. Εντούτοις, οι εν λόγω ρυθμίσεις, ή η εφαρμογή τους, δεν πρέπει να εμποδίζουν τους διοικούμενους από το να χρησιμοποιούν ένα διαθέσιμο ένδικο μέσο.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων παραστάθηκε ενώπιον του Εφετείου Δωδεκανήσου με δικηγόρο από την Αθήνα και υπέβαλε τις προτάσεις του. Το εφετείο απέρριψε ωστόσο την έφεσή του χωρίς να εξετάσει την ουσία των ισχυρισμών του και, λόγω παράλειψής του να παρασταθεί με δικηγόρο του τοπικού συλλόγου κατά τη συζήτηση, δεν του επετράπη να συμμετάσχει στην εξέταση της αντέφεσης του αντιδίκου του. Ως εκ τούτου, ο προσφεύγων στερήθηκε τη δυνατότητα να υπερασπιστεί την υπόθεσή του ενώπιον του Εφετείου Δωδεκανήσου.

Είναι επομένως αναγκαίο να εξακριβωθεί αν οι εφαρμοστέοι ως προς τούτο κανόνες είναι σαφείς, προσβάσιμοι και προβλέψιμοι, με την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου, αν ο περιορισμός που επιβάλλουν στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο επιδιώκει ένα θεμιτό σκοπό και αν αυτός είναι ανάλογος προς τον τελευταίο.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει καταρχήν ότι οι εν λόγω κανόνες που θεσπίστηκαν από τον Κώδικα Δικηγόρων και τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, επιβάλλουν σαφώς και χωρίς ουδεμία ασάφεια στο διοικούμενο που επιθυμεί να εκπροσωπηθεί από δικηγόρο ενός άλλου συλλόγου, να διορίσει έναν δικηγόρο εγγεγραμμένο στον τοπικό σύλλογο. Υπάρχει επιπλέον μία ευρέως καθιερωμένη νομολογία, η οποία επιβάλλει κυρώσεις στη μη τήρηση των κανόνων αυτών με την κήρυξη της ακυρότητας της επίμαχης διαδικαστικής πράξης (βλέπε Εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο και πρακτική). Το Δικαστήριο δέχεται επομένως ότι οι κανόνες αυτοί ήταν σαφείς και προσβάσιμοι και ότι το Εφετείο Δωδεκανήσου υποχρεούτο να τους εφαρμόσει και να κηρύξει απαράδεκτη την έφεση που ασκήθηκε ενώπιόν του. Ο προσφεύγων, εκπροσωπούμενος από δικηγόρο παρ'Αρείω Πάγω, υποχρεούτο να γνωρίζει την υποχρέωσή του όσον αφορά την άσκηση ενός ενδίκου μέσου και έπρεπε να αναμένει ότι ο κανόνας αυτός θα εφαρμόζοταν.

Επιπλέον, το Δικαστήριο δέχεται ότι οι επίμαχες ρυθμίσεις επιδιώκουν σκοπό δημοσίου συμφέροντος, ήτοι να παρακινηθούν οι δικηγόροι να εγκαθίστανται και να ασκούν το επάγγελμά τους σε λιγότερο προνομιούχες περιοχές.

Αν και το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι επίμαχες ρυθμίσεις είναι μάλλον άκαμπτες σε ό,τι αφορά την εγκυρότητα των πράξεων που έχουν τελεστεί παραγνωρίζοντας τους εδαφικούς περιορισμούς, δε θεωρεί ότι ο προσφεύγων υπέστη δυσανάλογη παρεμπόδιση στο δικαίωμά του για πρόσβαση σε δικαστήριο. Δε μοιάζει πράγματι παράλογο να τιμωρούνται με ακυρότητα οι πράξεις που έχουν τελεστεί από έναν λειτουργό της δικαιοσύνης κατά παράβλεψη των κανόνων εδαφικής αρμοδιότητας. Τούτο ισχύει ακόμα περισσότερο δεδομένου ότι αυστηροί εδαφικοί περιορισμοί, η παραβίαση των οποίων μπορεί να έχει σημαντικές συνέπειες στην εγκυρότητα των δικαστικών πράξεων που έχουν τελεσθεί, υφίστανται ακόμα σε ορισμένα Κράτη, μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (βλέπε Συγκριτικό Δίκαιο).

Ενόψει των ανωτέρω και δεδομένης της διακριτικής ευχέρειας που αναγνωρίζεται στα Κράτη ως προς τις προϋποθέσεις παραδεκτού ενός ενδίκου μέσου, καθώς και λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της υπόθεσης, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι ο προσφεύγων δεν υπέστη εν προκειμένω παρεμπόδιση δυσανάλογη προς το δικαίωμά του για πρόσβαση σε δικαστήριο.

Έπεται ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

Συνεπώς, πρέπει να κηρυχθεί η προσφυγή απαράδεκτη.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο, ομόφωνα,

Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη.

(υπογραφή)

Søren Nielsen

Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 18 Ιανουαρίου 2009

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετροτσόπουλος